Ірина ФІЛАК

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ УКРАЇНСЬКОГО ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-УГОРЦІВ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Вип. 24
УДК 811.36
Філак І. Особливості формування комунікативних умінь українського фахового мовлення студентів-угорців; 6 стор.; кількість бібліографічних джерел – 3; мова українська.

Анотація. У статті визначаються підходи до вивчення українського фахового мовлення студентами-угорцями. При викладанні української мови використовуються знання із галузі лінгвокраїнознавства, комунікативні навички.

Ключові слова: угорська мова, українська мова, методика викладання мови.

Annotation. Purpose of work – to define approaches to the study of Ukrainian the students of Hungarn. At teaching of Ukrainian information is used from industry of linqustic.

Key words: Hungarian, Ukrainian, methods of teaching languages.

В Ужгородському національному університеті навчаються студенти – випускники шкіл з угорською мовою викладання. Специфічні умови Закарпатської області спричинили ситуацію, коли частина угорців не знає української мови або не володіє нею досконало. Студенти мають оволодіти українською мовою, яка відкриває їм можливості навчання, працевлаштування, адаптації у громадське життя. Володіння державною мовою розширює освітні, культурні, економічні, політичні перспективи особистості. У Державному стандарті загальної середньої освіти України ставиться мета «забезпечити активне володіння всіма учнями державною мовою, сформувати в них мовну, комунікативну та етнокультурологічну компетентність у різних сферах і жанрах мовлення» [1].

Хоча українська мова у школах з угорською мовою викладання є обов'язковим предметом близько 20 років, у методичному забезпеченні дисципліни залишається багато проблем. Предмет «українська мова» у школі з угорською мовою навчання вимагає від учителів зовсім іншого підходу, ніж в українській. У школах з українською мовою навчання на уроках української мови вивчається рідна мова, якою учні з дитинства володіють, засвоюють від батьків. У національній школі українська мова дітям нова, її починають вивчати тільки в першому класі. Дитина в українськомовній школі вже оволоділа мовою, і основна мета предмета «українська мова» - розвивати мовлення, мовні навички і комунікативну компетенцію учнів, давати знання про структуру рідної мови. Мета вивчення української мови в школах з викладанням мовами національних меншин інша. У «Програмі з української мови для шкіл з угорською мовою навчання зазначено: «Специфіка організації навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах угорською мовою навчання зумовлена: по-перше, тим, що на початку вивчення цієї мови більшість учнів не володіє нею; по-друге, належністю української та угорської мов до різних генеалогічних груп, розбіжностями звуко-буквених систем, а також графіки, орфографії, орфоепії, синтаксису та ін. у цих мовах» [2, 3]. У цій програмі підкреслено важливість мовленнєвої лінії, і співвідношення мовної теорії і мовленнєвої практики змінено на користь останньої. Автори програми наголошують, що пріоритетним є «розвиток навичок мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма» [2, 3]. Головний акцент цієї програми зроблений на оволодіння практичними навичками українського мовлення, комунікативному аспекту: «Робота над мовною теорією, формуванням знань про мову підпорядковується інтересам розвитку мовлення». Проте реалізація цієї програми на практиці наштовхується на великі труднощі, оскільки методика викладання державної мови у школі з угорською мовою викладання перебуває у початковій стадії. Не розроблені додаткові матеріали, які допомогли б учителеві та учневі краще працювати над засвоєнням державної мови: робочі зошити, посібники для вчителів, шкільні словники, відео- чи аудіоматеріали. Вчителі найчастіше використовують методичні матеріали, призначені для української школи. Однак, як слушно зауважує С.П.Черничко, «викладання державної мови для національних меншин методами рідної – це велика педагогічна і методична помилка» [3,108]. Певні кроки в напрямку розробки методики викладання української мови у школах з мовою навчання національних меншин зробили Т. Ананченко, К. Повхан, О. Хорошковська, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету Т.М.Розумик.

Протягом останніх років для шкіл з угорською мовою навчання розроблено не тільки програми, але й підручники з української мови на сучасних методичних принципах. Це підручники, створені науковцями кафедри української мови Ужгородського національного університету

Т.М.Розумик, А.М.Галас і вчителями-практиками для 5-9 класів основної школи.

Одним із аспектів комунікативних навичок є оволодіння учнями елементами різних стилів, зокрема офіційно-ділового. Ділова українська мова – це та галузь мовленнєвої діяльності, з якого зустрічається кожний громадянин, і тому оволодіння державною мовою без знання офіційно-ділового стилю неможливе. Однак і тут випускники шкіл з угорською мовою навчання мають певні проблеми. Загалом є багато праць, у яких розглядаються ділові папери, ділове мовлення, мовленнєвий етикет. Але всі ці посібники орієнтовані на людей, які добре володіють українською мовою на рівні літературної. Саме тому ми зупинимось на проблемі викладання елементів українського ділового мовлення у вищій школі.

На початку курсу української мови за фаховим спрямуванням викладач виявляє студентів, які погано володіють навичками розмовної української мови. Дивно, але введення ЗНО мало вплинуло на ситуацію : теоретичне знання предмета на мінімальному рівні у випускників шкіл є, а монолінгвільне середовище не дозволяє, особливо у 1-2 семестрі, вільно спілкуватися державною мовою Для таких студентів розроблена система тренувальних вправ, які проводяться у час, відведений для консультацій. Включаються такі етапи:

1. читання вголос текстів лігнвокраїнозначого характеру;
2. читання вголос і переказування текстів з обраної спеціальності;
3. відповіді на запитання зі спеціальності;
4. набуття комунікативних навичок, вміння реагувати на співрозмовника в діалозі;
5. власне монологічне мовлення;
6. написання невеликих текстів (лист, поздоровлення, запрошення, оголошення);
7. виконання програми з курсу фахового мовлення.

При підборі конкретних вправ враховується, що угорська та українська мова належать до різних сімей і типологічних груп, мають багато відмінностей у фонетичній системі і графіці, в наявності морфологічних категорій. Зокрема, багато вправ виконується для вивчення моментів «передача ознак предмета» відносні прикметники та конструкції, вираження напряму руху, мети руху, призначення предмета тощо. Певні труднощі виникають при узгодженні прикметників та дієслів за родом. Для студентів підбирається лексичний матеріал таким чином, щоб у ньому були представлені всі типологічні групи зіставлюваних слів: слова з рівними значеннями, семантично ширші (вужчі) в одній з мов, слова, які не мають відповідника в одній із мов. Це дає можливість студентові свідомо опановувати певні явища мови і в подальшому вдосконалювати комунікативні навички. Для таких студентів розробляється спеціальний підручник, який проходить стадію випробування. Поки що ми бачимо високий ступінь ефективності такої роботи.

Підготовка викладача до роботи над формуванням ділового мовлення має свої психологічні основи. До них відносяться процеси пізнання – відчуття, мислення, мовлення, увага, уява, пам'ять. Врахування цих засад у процесі засвоєння ділового мовлення допомагає виявити труднощі і мотивувати причини появи помилок, з'ясувати особливості засвоєння усного і писемного ділового мовлення, накреслити оптимальні шляхи роботи над формуванням фахового мовлення студентів.

Основними мотивами засвоєння ділового мовлення для випускників школи з угорською мовою навчання мають стати прагнення підготуватися до майбутньої діяльності та пізнання світу, інтерес до знань. Але поряд із цими основними виступають й інші другорядні мотиви, починаючи із прагнення випробувати свої сили і можливості, виконання своїх обов'язків перед вузом, викладачами, батьками, перед державою і, нарешті, перед самим собою, як власне самовдосконалення.

Процес породження ділового мовлення – вид мовленнєвої діяльності, що складається з системи дій, які, в свою чергу, представлені певними операціями. Так, перш ніж висловити фразу, у студента виникає мотив до цієї дії, потім іде програмування, лексичне і синтаксичне його конструювання, внутрішнє проговорювання і лише потім звуко-мовленнєве вираження.

Кожна фаза мовленнєвого вираження ділового мовлення існує у таких видах : 1) Усне діалогічне мовлення**,** вихідним етапом чи стимулом якого є питання одного співрозмовника; з нього виходить відповідь іншого, причому той завжди знає спільну тему, про яку йде мова (телефонна розмова, спілкування в колективі, бесіда тощо); 2) Усне монологічне мовлення – повідомлення відрізняється тим, що в ньому тема повідомлення випливає не із стимулів співрозмовників та ситуації спілкування, а з внутрішнього замислу людини, що формулює це повідомлення, з думок суб'єкта, з того змісту, який цей суб'єкт хоче передати у розгорнутому висловлюванні (це публічні виступи, в писемному – листи, мемуари тощо); 3) Писемне монологічне мовлення – це бесіда за відсутністю співрозмовника, що доводить до логічного кінця всі ознаки, властиві усному монологічному мовленню (писемна форма ділового мовлення).

Заняття, на яких вивчається фахове мовлення, сприяють розкриттю розумових і творчих здібностей студента, вихованню гармонійно розвиненої високоосвіченої людини, формуванню патріотичних почуттів. Такі серйозні

завдання, поставлені перед викладачем, зумовлюють і вибір різноманітних форм роботи та застосування широкого спектру методів навчання і виховання. Уміння спілкуватися українською мовою у фаховому середовищі має велике значення, сприяє самореалізації студента і визначає майбутню успішну діяльність в обраній сфері діяльності.

Література

1. Державний стандарт загальної середньої освіти України // http:// www.mon.gov.ua/laws.
2. Українська мова: Програма для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання / За ред. Г.П.Даниш. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. – 136 с.
3. Реалізація державної мовної політики України па положень протоколів міжурядових (Змішаної Українсько-Угорської, Змішаної Українсько-Румунської, Двосторонньої Українсько-Словацької) комісій з питань забезпечення прав національних меншин щодо вивчення української мови як державної в загальноосвітніх навчальних закладах Закарпатської області з навчанням мовами національних меншин: Матеріали міжнародного науково-методичного семінару, 9-10 червня 2009 року, м. Ужгород, Україна./ За ред.. Ю.В.Герцога. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. – 492 с.

Філак Ірина Ярославівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови УжНУ